

УДК 378.0011

ПРОБЛЕМА САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ: АКМЕОЛОГІЧНИЙ, СИСТЕМНО-СИНЕРГЕТИЧНИЙ, АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХОДИ*Г.Г. Цветкова*

У статті проаналізовано професійно-педагогічне самовдосконалення з погляду методології педагогіки. Розкрито зміст основних методологічних підходів (акмеологічного, системно-синергетичного, аксіологічного) до визначення сутності феномену самовдосконалення.

***Ключові слова:** акмеологічний, системно-синергетичний, аксіологічний підхід; викладач вищої школи, методологія, самовдосконалення.*

Світові тенденції формування системи вищої освіти свідчать про посилення уваги до ціннісно-сміслових, духовно-моральних аспектів розвитку особистості професіоналів вищої школи, здатних до самовдосконалення своєї індивідуальності, набуття креативності, творчого розв'язання питань в усіх формах діяльності. Окреслені процеси мають національний, глобальний характер, об'єднуючи зусилля науковців, фахівців, усіх прогресивно мислячих освітян.

Для розв'язання проблем, висунутих перед сучасною вищою школою, найвирішальніше значення має особистість викладача вишу, здатна до самовдосконалення, самоздійснення, професійної самореалізації.

Визначення основних методологічних засад дослідження ефективного педагогічного самовдосконалення викладачів гуманітарних спеціальностей становить підґрунтя наукового відображення педагогічної дійсності.

Розгляд складної та багатоаспектної проблеми самовдосконалення викладача вишу ґрунтується на методології наукового пізнання, яку розуміють як вчення про принципи, побудову, форми та способи науково-дослідної діяльності [8, с.11]. Без методологічних знань неможливо грамотно, коректно провести науково-педагогічне дослідження. Але ситуація ускладнюється тим, що питання методології досить складне,

різномірне, характеризується відсутністю конкретного рецепту, «формули», розкриття педагогічних проблем та явищ. Детермінуюча теза нашого дослідження – урахування сучасного наукового мислення – його методологічності, що, на думку В. Швирьова, характеризує як свідоме ставлення до засобів та передумов діяльності з формування та самовдосконалення наукового знання [8,с.11].

У представленій праці зважаємо на те, що методологія – це не лише «учення» як сукупність знань, але й галузь пізнавальної діяльності (В. Краєвський), вихідні положення, реалізація їх полягає у здійсненні теоретичної і практичної діяльності людини (В. Буряк, Ф. Василюк, М. Данілов, Н. Кушнеренко та ін.). Отже, методологією педагогіки ми будемо вважати визначення М. Данилова, суттєво продовжене та доповнене В. Краєвським та Є. Бережною: «Методологія педагогіки є системою знань про підгрунття та структуру педагогічної теорії, про принципи підходів та засобів здобуття знань, що відображають педагогічну дійсність...» [8,с.11].

Мета статті – проаналізувати професійно-педагогічне самовдосконалення викладачів вищої школи з позицій акмеологічного, системно-синергетичного, аксіологічного підходів.

Розгляд означених підходів як методологічних засад дослідження самовдосконалення викладача гуманітарних спеціальностей виокремлює основні положення, пов'язані: із саморозвитком та професійним саморозвитком особистості викладача; із досягненням професійного «акме» викладача; із розглядом особистості викладача як активної розвивальної системи, що ґрунтується на цілісній ціннісно-смісловій сфері; із розумінням самовдосконалення як компетентності вищого гатунку.

Специфіка акмеологічного підходу полягає в тому, що сукупність (або інтеграція) наукових знань із психології, філософії освіти, педагогіки, культурології, соціології, синергетики, валеології, генетики, екології, медицини допомагає розкрити взаємозв'язок об'єктивних і суб'єктивних складових розвитку людини в освітньому середовищі (Г. Данилова). Для нашого дослідження важливою є теза про те, що акмеологію визначено як галузь наукового знання, комплекс наукових дисциплін, у центрі якого людина «у динаміці самоактуалізації її творчого потенціалу, саморозвитку, самовдосконалення, самовизначення в різних життєвих сферах»[6,с.91].

Метою акмеологічного підходу є з'ясування, уточнення педагогічних характеристик, які потрібно розвивати в людині, щоб її удосконалити, допомогти їй досягнути вершин у фізичному, духовно-моральному й

професійному розвитку [4,6,7]. Відповідно до головних завдань педагогіки в межах акмеології є створення методологічного інструментарію, який уможлиблював виявлення рівня професіоналізму, зокрема й викладачів, колективу людей.

Ідеї класичної акмеології викладено та представлено в розділі вікової психології (Б. Ананьєв, М. Рибников). Філософське обґрунтування предмета акмеології здійснене В. Бранським, В. Ільїним, С. Пожарським, які акцентують увагу на взаємозв'язку акмеології з культурологією, антропологією, етноакмеологією. Теоретико-методологічні засади розв'язання акмеологічних знань і підходів до вирішення проблеми розвитку суб'єкта до рівня професіонала зійснено А. Деркачем, О. Бодалєвим, Н. Кузьміною, А. Кириченко, В. Зазікіним, С. Пальчевським, Є. Рибалко, Я. Петровським, Є. Степановим та ін.

Значно розширили коло досліджень з акмеології Ю. Гагін, Г. Данилова, В. Максимова, Г. Михайлов, С. Пожарський, А. Реан, Л. Рибалко, О. Ситников, П. Шиян, Г. Хазяїнов.

Формування та розвиток особистості з позицій акмеологічного підходу уможливили розгляд самовдосконалення викладача вишу як:

- досягнення мети усвідомленого самовдосконалення як вершини «акме» розвитку та становлення особистості викладача ВНЗ;
- виокремлення наукових характеристик, основних параметрів феномену самовдосконалення на основі акмеологічних закономірностей;
- обґрунтування основних фундаментальних варіантів досягнення або недосягнення викладачем професійних вершин досконалості на етапі зрілості;
- вивчення зв'язків між особливостями досягнення професійних педагогічних вершин викладача вишу та характером соціальних ситуацій;
- з'ясування значення ролі особистості викладача, його активності у визначенні «акме» досконалості та часу, коли людина цієї вершини досягне (або прогнозування досягнення вершин професійного самовдосконалення);
- визначення результату ефективного, дієвого виховання як виникнення потреби в самовихованні, а результатом професійної підготовки – нескінченне намагання до професійного зростання та самовдосконалення;
- окреслення основних параметрів фахівця вищої школи на гіпотетичному та дослідному рівнях;

– устанавлення специфічного у визначенні параметрів фахівця вищої школи та спостереження за основними змінами, що відбуваються в означених параметрах із підвищенням професійної майстерності як результату самовдосконалення;

– розроблення на цій основі акмеологічної моделі фахівця вищої школи.

Отже, із позицій акмеологічного підходу самовдосконалення викладача ВНЗ – це багатовимірний процес розвитку особистісних та професійних якостей, досягнення «акме», сходження до вищого рівня професійного розвитку.

Системно-синергетичний підхід являє собою постнекласичний тип наукової раціональності (В. Красівський), що дозволяє враховувати співвідношення знань про об'єкт не лише з особливістю засобів та операцій діяльності, але й із ціннісно-цільовими структурами. Засновник теорії систем Н. Луманнаголосив на наявності трьох видів систем: біологічної (живі організми), психологічної (свідомість індивідів) та соціальної. До соціальних систем належать підсистеми, які в результаті функціональної диференціації суспільства виокремлено в закриті системи. Цікаво, що кожна з них обробляє інформацію за допомогою специфічного коду, своїх програм та цінностей.

Приклад такої системи освіти, що виконує свою функцію в суспільстві, – навчання та виховання підростаючих поколінь. Якщо класичні вчення про системи досліджують внутрішні зв'язки між елементами та займаються пошуком нових характеристик системи, то Н. Луман акцентував увагу на відносинах між системою та оточенням. А головне – усі проблеми самої системи зводяться до цих відносин [3, с.2]. Сутність їх виражено у зменшенні складності реальності, що характеризується багатоваріантністю можливих різноманітних подій. Тобто системи є острівцями з меншою складністю на відміну від довкілля та виокремлюються від навчального середовища завдяки відбору можливостей, бо всередині системи можливі лише певні обмежені події. Але кожна така система разом із тим, з одного боку, повинна «відповідати» складнощам довкілля. Вона має диференціюватися від середовища і разом із тим зберігати відповідність своєму оточенню. У цьому ракурсі головна робота системи – зменшення складності, завдяки відбору інформації про довкілля. Тобто на певні впливи середовища система не реагує взагалі, вони ніби стають для неї шумом; на інші – реагує, резонує й тоді вони стають

подією в навколишньому середовищі й це, у свою чергу, змінює стан системи, залишаючи в ній відбиток [3,с.2].

У процесі розгляду системно-синергетичного підходу слід мати на увазі, що найважливішим здобутком Н. Лумана є евристична модель аутопоезису, яка була розроблена в теоретичній біології. Він ефективно використав її для аналізу соціальних систем, де ця модель отримала назву самореференції. Н. Луман довів, що поняття аутопоезису може бути розповсюджене на соціальну сферу за умови, якщо елементами соціальної системи буде розглянуто не особистості, суб'єкти, індивіди, а комунікативні акти. Останні пов'язані аутопоетично, бо кожен новий акт комунікації відбувається на основі попереднього та орієнтований на майбутню комунікацію.

Виокремлення соціальних систем означає відокремлення специфічного типу комунікацій, що відбувається завдяки тому, що кожна функціональна система використовує свій специфічний бінарний код та свої програми для відбору та обробки інформації. Прикладом бінарних кодів у педагогіці є «духовність – бездуховність», «досконалість – недосконалість», «соціалізація – маргінальність». Усе, що відбувається в системі, розглядається як вибір того чи того коду. Код системи залишається незмінним, він визначає її ідентичність, специфічність, але змінюються програми, від яких залежить здатність системи до адаптації [3,с.2]. Програма створює умови використання коду. Для педагогічної науки програмою є педагогічні теорії.

Важливою для нашого дослідження є теза про те, що, відбираючи інформацію за допомогою специфічного коду та програм, функціональна система створює свій образ реальності (наприклад педагогічної). Самореферентні закриті системи можуть взаємодіяти тільки внутрішньо, не діючи одна на одну прямолинійно. Але ці системи компенсують недоступність через конструювання моделей зовнішнього світу, із якими можна взаємодіяти внутрішньо.

Для кожної соціальної системи інші соціальні системи є оточенням. Тобто, вплив однієї системи на іншу є шумом, із якого вона робить відбір інформації зі своїм специфічним способом дій (тобто кодом, програмами та схемами інтерпретації, наприклад, педагогічними). Разом із тим Н. Луман уважав, що взаємодія між системами можлива. Але не прямолинійно «лоба до лоба», а своїм специфічним способом. Системи мають здатність змінюватися відповідно до змін довкілля та адаптуватися до нього. Але, на

думку Н. Лумана, неможливо визначити наперед, у якому напрямку відбуватимуться ці конкретні процеси «навчання». Це явище Н. Луман визначав як «структурне зчеплення», цей термін було запозичено в представника теоретичної біології У. Матурано. Неможливо точно передбачити, який буде резонанс однієї системи на зміну іншої, бо наявна випадковість. Випадковість – поняття дуже важливе для характеристики взаємодії між системами. Усі впливи довкілля та інших соціальних систем є шумом, і лише те, що відібрано системою, стає інформацією. Відбір передбачає випадковість тому, що кожний відбір – вибір із декількома можливостями й завжди є ризик невірною вибору. Беручи до уваги взаємозалежність соціальних систем, треба наголосити на труднощах перекладу з коду однієї системи на код іншої. Позитивна оцінка в одному коді на викликає автоматично позитивну оцінку в інших. Наприклад, професійне самовдосконалення, формування моральності та духовності не є юридично та економічно значущими.

Функціонування системи (В. Садовський) підлягає певним, притаманним лише цій системі, законам. Тобто в кожен момент часу система знаходиться в певному стані: послідовний набір станів системи створює її поведження. За характером свого поведження та типом діючих в системах законів ученими визначено системи реактивні (їхнє функціонування визначається впливом середовища) та системи активні (суттєву роль у функціонуванні таких систем відіграють внутрішні закони їхнього поведження, визначені цілі системи, а вплив середовища на систему має підпорядковану роль). Зважаючи на поведінку розрізняють функціонуючі та розвиваючі системи. Останні можуть бути здатні до самоорганізації та саморозвитку. У межах системного підходу викладача вищу можна розглядати як систему, специфічний набір якостей, що може бути реактивною (тобто повністю підкорятися впливам середовища й не розвиватися; у такому випадку особистість викладача можна розглядати як жертву процесу соціалізації, із певними професійними деформаціями) та активною системою, що детермінована внутрішніми законами поведінки, потребами та цілями професійної педагогічної діяльності.

Якщо аналізувати синергетичний підхід у педагогіці, то треба акцентувати увагу на його специфіці, яка полягає в тому, що особистість із погляду цього підходу вивчається як складна, переважно нелінійна система сутнісних сил людини (Г. Нестеренко). Синергетика – міждисциплінарний напрям дослідження, метою якого є вивчення процесів самоорганізації та

саморозвитку соціальних явищ (Л. Лузіна, Є. Степанов). Щодо використання синергетичного підходу в педагогіці єдиного погляду на доцільність останнього немає. Наша позиція полягає в тому, що системно-синергетичний підхід має ґрунтовне значення для педагогічного моделювання процесу самовдосконалення викладачів гуманітарних спеціальностей як інтегральна теорія, що вивчає закономірності виникнення порядку із хаосу, визначення причин та механізмів відповідно до стійкого існування певних структур та їхнього розпаду. Представники синергетичного підходу, зокрема Л. Лесков, М. Моїсеєв, Д. Бондаренко, А. Коротаєв, П. Рачков, Г. Платонов, Г. Рузавін, Л. Бевзенко, вважали, що соціальна система постійно знаходиться в русі та її цілісність принципово досяжна лише на нетривалий час.

Проблема самовдосконалення, розглянута в руслі системно-синергетичного підходу, набуває нового сенсу, бо постає питання щодо розгляду соціально-педагогічної системи на різних етапах розвитку, яка не змінюється, або визнання наявності в соціально-педагогічній системі життєвого циклу від однієї точки біфуркації (критичний момент невизначеності майбутнього розвитку, точка розгалуження можливих шляхів еволюції системи) до іншої.

Для педагогічної системи синергетизм – це процес взаємодії двох суміжних, взаємопов'язаних систем (наприклад, викладання – навчання, освіта – самоосвіта, виховання – самовиховання), що приводить до новоутворень, підвищення енергетичного та творчого потенціалу системи, що само розвивається, та перехід від розвитку до саморозвитку.

Можливість використання синергетичного підходу в межах педагогіки самовдосконалення обумовлене аналізом накопиченого у філософії, педагогіці, психології досвіду, який дає змогу прослідкувати теоретичні та практичні аспекти педагогічної синергетики. Суттєві положення представленого підходу започатковано в працях філософів О. Князева, В. Красноп'орова, С. Курдюмова, І. Пригожина, Г. Рузавіна, І. Стенгерса, Г. Хакена та інших; педагогів та психологів І. Аршинова, В. Буданова, А. Брижатога, В. Войцехової, Т. Губайдуліної, Л. Рибалко та інших.

Узагальнюючи доробок вищезгаданих учених, виділяємо базові положення нашого дослідження:

– викладач – активна, розвиваюча система, що складається з певних якостей, здатна до самоорганізації та саморозвитку;

самовдосконалення в такому випадку – спосіб розвитку такої системи та її еволюційний код, що не змінюється, а залишається перспективою, недосяжним обрієм професіоналізму;

– код системи «викладач», у цьому випадку самовдосконалення, не змінюється, він залишається актуальним питанням системи сьогодення; але змінюються програми, технології самовдосконалення, чим роблять усю систему спроможною для адаптації; для педагогіки програмами виступають теорії, моделі, технології, а в цьому випадку – теорії самовдосконалення;

– проблема самовдосконалення повинна розглядатися з урахуванням чинників, що впливають на неї як на педагогічний феномен, тобто самовдосконалення – множина взаємопов'язаних елементів, об'єднаних спільністю функцій та мети, єдністю управління та функціонування, що створюється на основі механізмів та процесів самоорганізації та саморозвитку особистості викладача;

– процес самовдосконалення приводить до розвитку нових якостей і властивостей у системі «викладач», які виникають у результаті їх взаємодії у визначеній системі зв'язків та має перевагу над зовнішніми впливами;

– самовдосконалення – динамічне ціле, що переживає спочатку протиріччя становлення, а потім становлення протиріччя;

– для формування самовдосконалення як коду саморегульованої системи «викладач» важливе значення має не лише стійкість та необхідність, але й протилежні процеси – нестійкість та випадковість; під час моделювання процесу самовдосконалення треба мати на увазі, що процес самоорганізації самовдосконалення відбувається в результаті взаємодії випадковості та необхідності, завжди пов'язаний із переходом від нестійкості до стійкості, але стійкість, стабільність, рівновага – необхідні умови для існування та функціонування певної, конкретної системи; разом із тим перехід до нової системи та розвиток у цілому неможливий без ліквідації рівноваги, стійкості, тим більше, на думку В. Василькової, етап абсолютної цілісності, рівноваги, можливий лише для відносно закритих соціальних систем;

– нове в системі «викладач» з'являється в результаті відхилення миттєвих значень параметрів системи від їхніх середніх значень – флуктуацій, що так само веде до біфуркацій – розгалуження можливих шляхів еволюції системи, що програмує нові умови самовдосконалення суб'єкта педагогічної діяльності;

– ефективне керівництво процесом самовдосконалення можливе за наявності усвідомлення тенденцій його розвитку, коли зовнішні впливи гармонізуються з внутрішніми якостями системи.

Аксіологічний підхід до розв'язання питань самовдосконалення викладача гуманітарних спеціальностей ґрунтується на розумінні цінностей у житті людини, механізмів перетворення загальнолюдських суспільно значущих цінностей у власні особистісні [9, с.54, 55]. Самовдосконалення викладача з погляду педагогічної аксіології – безперервний процес набуття особистістю морально-ціннісних імперативів, що становлять ядро та підґрунтя професіоналізму. Фундаментальні положення теорії цінностей достатньо повно представлено в працях О. Донцова, А. Здравомислова, А. Ленгле, В. Тугаринова та ін.

Педагогічний аспект аналізованого підходу висвітлювали В. Андрущенко, Н. Антонова, І. Бех, Г. Васянович, О. Вишневський, Б. Гершунський, В. Гриньова, І. Зязюн, Л. Рибалко, О. Сухомлинська, В. Сластьонін, Н. Ткачова.

Під поняттям «аксіологічний підхід» розуміємо спрямованість креативного освітнього простору ВНЗ, освітніх ідеалів на ціннісно-смыслову сферу, на провідні положення педагогічної аксіології, фундаментальними поняттями якої є цінність, значущість, ідеал, тобто «багатогранна палітра емоційно-почуттєвих, когнітивних, поведінкових, потребнісно-мотиваційних складових, світоглядних структур, які охоплюють світобачення, світосприйняття й світоставлення» [1, с.27].

Цінності, ціннісні орієнтації, ідеали як відображення синтетичного, образ олюдненого, одухотвореного викладача – основа поведінки та внутрішня умова самовдосконалення. Актуалізація одних цінностей і відмова від інших (С. Рубінштейн), зміна життєвих, професійних пріоритетів – свідчення еволюції професіоналу вищої школи.

Аксіологічною основою представленого дослідження є розуміння того, що «У духовно досконале Я може трансформуватися завдяки вищим цінностям, до яких прагне особистість і які у такому разі, поставатимуть реальним масштабом її духовного Я, визнаючи його справжню якість» [2, с.6], та визнання того, що в сучасній педагогіці основним орієнтиром повинна стати «здатність людини до самореґламентатії» (О. Вишневський) [4], до усвідомленого самообмеження та самоподолання.

Отже, самовдосконалення викладача гуманітарних спеціальностей можна розглядати як набуття особистістю вищих духовних цінностей, що

відображають «реальний масштаб духовного Я» (І. Бех), наповнення суб'єкта професійними ідеалами, завдяки яким викладач піднімається над сферою реальної життєдіяльності, чим символізує нескінченність розвитку особистості фахівця. Тобто вищі духовні цінності стають і мотивом, і потребою, і складовою цілісного духовного «Я» викладача.

Самовдосконалення викладача гуманітарних спеціальностей виявляється в:

– здібності орієнтуватися на поле вищих цінностей і визначатися щодо них (Д. Леонтьєв), а це поле цінностей – динамічна морально-духовна реальність, що прагне ідеалу;

– законі нарощування духовної професійної досконалості викладача (І. Бех), який спроможний до самоусвідомлення та рефлексивного регулювання;

– диференціації внутрішнього світу, тобто вибудувані ієрархії ціннісних орієнтацій, що становлять зміст Я в сукупності професійних якостей, здібностей, переживань на основі самоспостереження (інтроспекції) та рефлексії (аналіз особистісних дій та вчинків);

– прагненні вищої мети – це нескінченне професійне самовдосконалення, що спричиняє саморух, саморозвиток, самоздійснення; останнє можливо лише за умов постійного наближення до професійного ідеалу як потенційної перспективи;

– потребі на основі активно-проблемної позиції самостійно та свідомо змінити наявний образ професійного Я та особистісного Я;

– розширенні суб'єктного простору викладача, не лише професійного, але й морального ціннісно-сислового значення;

– здатності до саморефлексії, саморегуляції, самоподолання, сприйняття й розуміння професійної педагогічної діяльності як цінності особистого життя, що постійно збагачується; тобто повноцінний професійний та особистісний саморозвиток – слугування, неприпинне примноження моральних та професійних якостей.

У ракурсі аналізу теоретичних підходів аксіологічний аспект самовдосконалення викладача вишу є ядерним, визначальним для професійного саморозвитку особистості, що виявляється у спрямуванні інтелектуально-моральних сил, прагнень, намагань на досягнення високих професійних вершин. Намагання досягти й наблизитися до педагогічного ідеалу як багатозначного феномену, образу – зразка, відкриває величезні за своїм «мотиваційним масштабом» (І. Бех) можливості досконалості. За

таких умов кожна педагогічна дія – рух вперед, розкриття педагогічних здібностей, утілення педагогічної спрямованості, розширення зони «найближчого розвитку» викладача на підґрунті морально-духовної домінанти.

Цінності, ціннісні орієнтації особистості викладача становлять її цілісність, стають частиною внутрішнього досвіду та мотиваційними орієнтирами професійно-педагогічної діяльності на ґрунті «об'єктної рефлексії» (І. Бех) виділяв і привласнив певну моральну професійну цінність, надав перевагу саме такому варіанту ціннісної орієнтації та розгортанню педагогічних подій. Тобто внутрішній потенціал викладача – ієрархічно організована система схвалених морально-професійних цінностей, ціннісних відносин, внутрішньої професійної принципової позиції, ціннісної поведінки. Саме на основі представленої ціннісної системи формується самооцінка фахівця як результат роботи з набуття моральних цінностей, що приносить насолоду та почуття задоволення від досягнення нового, якісного виміру особистості, нової сходинки розвитку.

Зміна професійно-духовного образу викладача, створення цілісної гармонійної внутрішньої структури, нейтралізація «Его-пристрастей» (І. Бех), самоподолання на усвідомленій ціннісній основі веде до усвідомленого самоздійснення, самовиявлення, особистісного саморозкриття. З огляду на сказане, сама особистість викладача, спрямована на самовдосконалення, саморозвиток, самореалізацію, стає цінністю для оточуючих, взірцем, прикладом професійного становлення, досягнення «акме» вершин, утілення та відображення світу професійних цінностей.

Отже, методологічна концепція самовдосконалення викладача гуманітарних спеціальностей ґрунтується на акмеологічному, системно-синергетичному, аксіологічному підходах, що є найпліднішим для подальшого дослідження сутності, змісту, структури професійного самовдосконалення викладача гуманітарних спеціальностей.

Література

- 1 Антоненко Т.Л. Психологічні основи впливу ціннісно-сислової сфери на професійне становлення майбутнього фахівця / Т.Л. Антоненко // Педагогіка і психологія: Вісник НАПН України. – Київ: «Педагогічна преса», 2009. – №4(65). – С.26–36.
- 2.Бех І.Д. Життя особистості як шлях до духовної даліни / І.Д. Бех // Педагогіка і психологія: Вісник НАПН України.-Київ: «Педагогічна преса», 2010. – №3(68). – С.15–32.

3. Бусова Н. Проблема кризиса правового регулирования в свете теории регулирования социальных систем Н. Лумана / Н. Бусова // Социология : теория, методы, маркетинг. – 2000. – №1. – С.52–61.
4. Бодалев А.А. Рудкевич Л.А. Как становятся великими или выдающимися? / А.А. Бодалев, Л.А. Рудкевич. – [Учебное пособие]. – М. : Издательство Института Психотерапии, 2003. – 287 с.
5. Вишневский О. Людиноцентризм як педагогічна проблема на тлі сучасних цивілізаційних процесів / О. Вишневський // Педагогічна думка. – 2008. – №4. – С.3–12.
6. Данилова Г. С. Акмеологія: Сутність, становлення, практичне втілення / Г.С. Данилова // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 1(62) . – С.90–97.
7. Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионала / А. А. Деркач. — М. : Изд-во Моск. психол.-социол. ин-та; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2004. — 752 с. — (Психологи Отечества).
8. Краевский В.В. Методология педагогики : новый этап : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. В. Краевский, Е. В. Бережная. – М.: Издательский центр «Академия», 2006. – 400 с.
9. Рибалко Л. С. Методолого-теоретичні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект) : монографія / Л. С. Рибалко. — Запоріжжя : ЗДМУ, 2007. — 443 с.
10. Садовский В.Н. Основания общей теории систем. Логико-методологический анализ. — М.: Наука, 1974. — 279 с.

В статье проанализировано профессионально-педагогическое самосовершенствование с точки зрения методологии педагогики. Раскрыто содержание основных методологических подходов (акмеологического, системно-синергетического, аксиологического) для определения сущности феномена самосовершенствования.

Ключевые слова: акмеологический, системно-синергетический, аксиологический подходы; методология, преподаватель высшей школы, самосовершенствование.

The professional-pedagogical self-improvement from the point of view of methodology of pedagogy has been analyzed in the article. The content of the main methodological approaches (acmeological, systematic-synergetic and axiological) according to the definition of the phenomenon of self-improvement has been revealed.

Key-words: acmeological, systematic-synergetic and axiological approaches; methodology, self-improvement, a high school teacher.

Цвєткова Г. Г. – доцент, кандидат педагогічних наук; доцент кафедри педагогіки Донбаського державного педагогічного університету (м. Слов'янськ, Україна)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор В.М. Алфімов